

Odrážující efekt

Pravidlo nemusí něco výslovně zakázat, aby změnilo chování. Stačí očekávání postihu, sporu, ztráty práce, sledování nebo jiného nákladu. Člověk pak může ustoupit dál, než pravidlo vyžaduje — a vzdát se i jednání, které zůstává dovolené.

jev, při němž očekávání možných negativních následků odrážuje jednotlivce nebo skupiny od výkonu práva či jiného jednání, kterého by se bez této obavy jinak účastnili.

Hranice nevede mezi zákazem a dovolením, ale mezi tím, co je dovoleno, a tím, co se lidé ještě odváží udělat.

Jak se účinek šíří

1 · Možný následek

Postih nemusí být jistý. Rozhodování ovlivní už riziko sankce, žaloby, profesní újm, sledování nebo společenského nákladu.

2 · Nejistá hranice

Když jsou pravidla neurčitá, vymáhání nepředvídatelné nebo obrana drahá, bezpečnější se zdá zůstat daleko od sporného jednání.

3 · Jeden viditelný případ

Postih jednoho člověka může změnit chování mnoha dalších. Nemusejí znát přesnou pravděpodobnost; stačí, že následek považují za možný a závažný.

4 · Preventivní ústup

Výsledkem nemusí být úplné mlčení. Lidé mohou změnit formulaci, vynechat téma, nepodat stížnost nebo se neúčastnit veřejné akce.

Stejný mechanismus v různých prostředích

Ve třídě

Učitel zesměšní studenta za nepopulární názor. Ostatní pak podobné názory nevyslovují, i když diskuse zůstala formálně otevřená.

Na demonstraci

Účastníka pokojného protestu zadrží a vyslýchají. Další lidé se příště neúčastní, přestože jim účast nikdo výslovně nezakázal.

Na sociální síti

Po veřejném zostuzení nebo ztrátě zaměstnání jiných lidí přestane člověk komentovat kontroverzní témata, která komentovat smí.

Při vyhledávání

Vědomí možného sledování může vést k tomu, že člověk přestane hledat politická či kontroverzní témata, jejichž čtení je legální.

Na pracovišti

Kolega po kritice vedení přestane dostávat zajímavé úkoly. Kritika zakázaná není, ale ostatní zaměstnanci se jí začnou vyhýbat.

Ve výzkumu

Vědec zvolí bezpečnější téma, protože čeká horší šanci na grant nebo poškození pověsti — nikoli proto, že by původní výzkum byl zakázán.

Cenzura, autocenzura a odrážující efekt

Cenzura

Vnější aktér zasahuje do možnosti informací nebo názor zveřejnit, šířit či přijímat.

Autocenzura

Člověk omezuje vlastní projev nebo jednání. Důvodem může být obava, ale také slušnost, soukromí či nezájem.

Odrážující efekt

Označuje mechanismus: očekávání následků vyvolá nebo podpoří preventivní omezení. Může tedy vést k autocenzuře, ale není s ní totožný.

1965

V případě *Dombrowski v. Pfister* Nejvyšší soud USA upozornil, že už hrozba nebo vedení trestního stíhání může tlumit chráněný projev, i když neskončí odsouzením.

NEJEN STÁT

Odrážující efekt mohou vytvářet také zaměstnavatelé, školy, platformy, média, profesní organizace či vysoké náklady soukromého sporu. To samo ještě nedokazuje porušení práva.

Výzkum, který neproběhl

Politická kontroverze v roce 2003

Americký poslanec se pokusil odebrat financování několika projektům o sexualitě a HIV/AIDS. Návrh neuspěl a grantová agentura NIH projekty obhájila.

Přesto se změnila žádosti

Socioložka Joanna Kempner zjistila, že přibližně polovina dotázaných výzkumníků začala z názvů či abstraktů odstraňovat politicky rizikové výrazy.

A někdy i výzkumný program

Přibližně čtvrtina uvedla, že vypustila některá kontroverzní témata. Zamýšlená sankce nebyla provedena, ale její možnost ovlivnila chování.

Kdy o něj nejde

Odrazení od zakázaného činu

Hrozba trestu běžně odrážuje od zakázaného činu. Chilling effect je významný, když obava zasáhne i dovolené nebo chráněné jednání.

Pouhá neúčast

Nevyslovený názor, nenavštívená stránka či neúčast samy příčinu nedokazují. Člověk mohl mít jiné důvody.

Automatický soud o vině

Pojem popisuje změnu chování. Zda je následek oprávněný, zda někoho donucuje nebo porušuje právo, je samostatná otázka.

PROČ SE TĚŽKO DOKAZUJE

- ❓ Výsledkem je nepřítomnost: nevyslovený názor, nenapsaný článek či nenavštívenou stránku nelze pozorovat.
- ❓ Výzkum hledá srovnání: využívá průzkumy, změny před a po události nebo rozdíly mezi skupinami.
- ❓ Možnost není rozsah: opatření může odrážovat, aniž je známo, kolika lidem skutečně změnilo chování.

CELÉ HESLO NAJDEŠ NA

[libertypedie.cz/wiki/Odrážující efekt](https://libertypedie.cz/wiki/Odrážující_efekt)

Stav k revizi 3146 z 27. 8. 2026 · plakát vytvořen 1. 9. 2026
Obsah plakátu i hesla: CC BY-SA 4.0

